

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
כי תבוא
אלול ה'תש"פ ב'של"א
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור דברי מהרי"ץ זיע"א בעניין מזמור הללו אל בקדשו וגו' הנאמר במוסף של ראש השנה, אשר יש בו עשרה הילולים, והקשר לכ"ב אותיות שבהן נברא העולם.

מדוע בפיוט לך ה' הצדקה וכו' נזכרו שבע פעמים המלה "שמך" בסמיכות.

פירוש "מים הרעים", וביאור דברי המלבי"ם במלכים ב' על אלישע הנביא שעשה נס בתוך נס עם המלח וכו'.

השלמה בעניין עין תחת עין – ממון, לאפוקי מן החושבים שחז"ל שינו את הפירוש בתורה בגלל שהדבר 'אינו מתאים' לדורות שלנו.

המשך ביאור דברי הרמב"ם בעניין זה.

עשרת הדרשות שהובאו בגמרא ב"ק (דף פג: פד.) בעניין עין תחת עין – ממון.

מצד איזה סוג מוקצה אסור לטלטל אקדח ורובה בשבת, וביאור החזו"א לגבי עין תחת עין.

השלמה בביאור דברי הגמ' בב"ק 'לא סלקא דעתך' שזה בא לאפוקי מן הצדוקים, ותשובות מרן לחמש הערות בעניין זה.

תירוץ דברי בעל הטורים לגבי הקשר שבין שלושת הפעמים שנאמר בתנ"ך 'עין בעין'.

האם מותר לשים מסיכה על הפה בעת תקיעת שופר, וכך האם מותר לשים מסיכה על השופר עצמו היכן שהקול יוצא. מסקנת מרן שליט"א.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 560

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש לעילוי נשמת הגאון הצדיק
הרב שלמה בן שכר יגאלי זצ"ל,
שהשבוע ביום י"א אלול חל יום היאר-צייט שלו, תנצב"ה.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לרפואת ולהצלחת רבי מנחם חיים בן שלום מהאצרי הי"ו, שחלה בקורונה ומצבו קשה. המקום ברוך הוא ישלח לו רפואה שלימה בתוך כל שאר חולי ישראל, ויעמדהו מחליו לחיים טובים ולשלום, ויחזקהו ויאמצהו בקו הבריאות, וימלא כל משאלות ליבו לטובה. אמן.

נדבת בני משפחתו שיחיו, המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ויצליחו בכל מכל כל, אבי"ר.

ביאור דברי מהרי"ץ זיע"א בעניין מזמור הללו אל בקדשו וגו' הנאמר במוסף של ראש השנה, אשר יש בו עשרה הילולים, והקשר לכ"ב אותיות שבהן נברא העולם.

במשנה במסכת ראש השנה [גמ' דף ל"ב ע"א] כתוב כך, אין פוחתין מעשרה מלכיות, מעשרה זכרונות, מעשרה שופרות.

בתפילת מוסף של ראש השנה, שלושת הברכות האמצעיות הן משהו מיוחד שאין בשום יום טוב, שיש בתפילת מוסף תשע ברכות, שלוש ראשונות ושלוש אחרונות, ובמקום ברכה אמצעית כמו בשאר ימים טובים, יש פה מלכיות זכרונות ושופרות. ומביאים על כך פסוקים. חוץ מהברכות עצמן, המדברות על המלכות והזכרון והשופר, מביאים ראיות לכך מפסוקים.

לגבי השאלה, למה דוקא עשרה? אומרת הגמרא שם, הני עשרה מלכיות כנגד מי? אמר רבי לוי, כנגד עשרה הילולים שאמר דוד בספר תהלים.

הילולים טובא הווי? הרי יש הרבה הילולים בתהלים, הרבה יותר מעשר. עונה הגמ', הנך דכתיב בהו [ותהלים ק"ג], ה'ללוהו פתקע שופר. דהיינו, המדובר על המזמור האחרון בספר תהלים, הללויה הללו אל בקדשו וגו', במזמור שהוזכר בו שופר, ששם יש עשרה פעמים 'הללו'.

בהמשך הגמ' אומרת, רב יוסף אמר, כנגד עשרת הדברות שנאמרו לו למשה בסניני. ר'

יוחנן אמר, כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם וכו'.

מהרי"ץ זיע"א בעין חיים על המזמור הזה [ח"א דף כ"ב ע"ב] כותב כך, זה המזמור יש בו י"ג הילולים, רמז ל"ג מדות. רד"ק. הרד"ק מתייחס וכולל גם את המלה 'הללריה' הראשונה, וכן האחרונה, וביחד זה שלוש עשרה. יש גם את המלה 'תהלל יה'.

ממשיך מהרי"ץ וכותב, והאר"י ע"ה כתב, כי יש כאן 'הללו' עשר פעמים, כנגד עשר ספירות. ובספר חזקוני האריך והרחיב הדיבור בזה, בטוב טעם ודעת. ועיין רקנטי פרשת וירא דף נ"ב ודף נ"ג. וז"ל הרי"ץ – זהו רבי יוסף צאיאח – עשר פעמים הללו, כנגד עשר דברות, ועשרה מאמרות שבהם נברא העולם בצירוף אל"ף בי"ת. וכל התורה נרמזת בעשרת הדיברות.

ללמדך, שכאשר ישנו מספר עשר, זה לא סתם, הדבר אינו מקרי שיצא בדיוק עשר, אלא זה מכוון. רצו לכיון כנגד הדברים שהם עשר. לאמיתו של דבר השורש של מניין עשרת הדיברות ועשרה מאמרות, בעצם הכל מתחיל מהשורש העיקרי שהם עשר הספירות, כי לפום קושטא ה'מאמרות' הן ה'ספירות', הכל זה דבר אחד. מביאים לכך דוגמאות רבות, אבל בסה"כ ה'עשר' זה תכלית כל המספרים. כך הקב"ה ברא את העולם.

ולכן אין לך עם ולשון בעולם שהספירה שלו אינה מאחד עד עשר. כמו שיש לכולם שבעת ימי השבוע. הכל התחיל מבריאת העולם, מאדם הראשון, וממילא צאצאיו, שהם כל יושבי תבל ושוכני ארץ, זה התקבל אצלם מדור לדור, וזהו דבר שאי אפשר להזיז אותו.

אותו הדבר לגבי קריאת התורה בשני וחמישי, עשרה פסוקים, גם שם במסכת מגילה [דף כ"א ע"ב] הגמ' אומרת 'עשרה פסוקים כנגד מי?', וכתובים שם הדברים דלעיל, בתוספת 'כנגד עשרה בטלנים', שיהיה כנגד משהו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

חשבתני לתרץ לעצמי, כי מהרי"ץ רוצה לומר, שגם במזמור הזה יש אל"ף בי"ת, וממילא הדברים מקבילים. אבל הסתכלתי וראיתי, כי אכן יש שם את אותיות הא"ב, אבל לא כולן, כי האותיות טי"ת וסמ"ך אינן נמצאות.

יסוד העניין, שהעולם נברא בכ"ב אותיות, נמצא בספר יצירה פרק שני, ובעוד הרבה ספרים. ולדוגמא נביא מה שנזדמן לי כעת לראות בכתר שם טוב [המפורש והמבואר, דף 237]. הרי תרגום אונקלוס על הפסוק 'בראשית ברא אלהים', הוא 'בקדמין', אבל תרגום ירושלמי הוא 'בחכמתא', בחכמה ברא אלהים. מה קשור 'ראשית' ל'חכמה'? אלא, ישנו כאן סוד.

נודע כי אות אל"ף הוא ראשית הספירות, בחינת חכמה ומחשבה. אלו עניינים גבוהים ונסתרים, אבל לפחות שנדע את הא"ב הזה. כמו שכתוב [איוב ל"ג, ל"ג] "ואאלפך חכמה". ולשון הכתוב רומזת, שהאות אל"ף היא בחינת חכמה.

ובזה יובן אופן בריאת העולם המתואר בכתוב, "בראשית ברא אלדים את השמים ואת הארץ".

בראשית" – ותרגומו "בחכמתא" [בחכמה] שהיא אות א' כנ"ל, בזה [באמצעות בחינת חכמה, "בראשית"], "ברא אלדים את השמים", כי העולם כולו נברא בעשרה מאמרות ע"י כ"ב אותיות האל"ף בי"ת. והרי כל כ"ב אותיות הם לבושים זה לזה. פירוש, כי כל האותיות אינן אלא התרבות והכפלה נוספת של האות א' עצמה, שא' נתלבשה תוך אות ב' והוכפלה לשנים, כי ב' הלא היא במספרה ב' אלפיין [פעמיים א'], ואחר כך האות ב' (שבתוכה הא') נתלבשה באות ג', שהרי ג' אף היא בעצם אינה אלא ג' אלפיין, וכן הלאה, עד האות תי"ז שהיא ארבע מאות פעמים אל"ף, דהיינו ארבע מאות לבושים והסתרים.

אומר על כך הלבוש [בסימן קל"ז סעיף א'], ביום שקוראים שלושה, תיקנו חז"ל שלא יקראו פחות מעשרה פסוקים.

אפשר לקרוא יותר, אם ישנו צורך, כגון לא לסיים בדבר רע, או אם יש 'פרשה', אבל בכל אופן לא פחות מעשרה פסוקים. אפילו שכל עולה קורא שלושה, וא"כ היה מספיק תשעה, אבל חייב שעולה אחד יוסיף פסוק אחד, דהיינו שיקרא לכל הפחות ארבעה פסוקים.

והרבה טעמים וכוונות נאמרו בו. בגמ' שם כתובות הרבה סיבות. ויש עוד 'כוונות' דהיינו לפי הנסתר.

ונראה לי, שכולם נאמרו באסמכתא על פי הדרש. אבל העיקר הוא, שאין נקרא קריאה חשובה בתורה פחות משיעור זה. הטעם העיקרי הוא, כי פחות מעשרה פסוקים זאת לא קריאה חשובה, כי עשר הוא תכלית כל המספרים. ומה שהגמ' מביאה טעמים וכו', זה אסמכתא. ולמעשה כפי שאמרנו בעצם הכל זהו דבר אחד. זה מתחיל מכך שהחשיבות היא עשר, וכאשר אומרים ומקבילים טעמים 'עשרת הדיברות' 'עשרה מאמרות' זה רק פירוש ודוגמאות, או שזה יותר מתאים לפרט הזה, אולי כל חכם משווה את העניין כנגד העניין האחר, ואולי יכול להיות גם נפקא מינה מכך, לא ניכנס כעת לפרטי הפרטים, רק מה ששייך לנושא שלנו. בנפלאות מתורתך ע"פ אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, הרחבתי על כך בס"ד.

לכאורה קצת קשה, כאשר ראיתי לפני כשבוע שוב את העניין הזה בעץ חיים, לא היה ברור לי כוונת דברי מהרי"ץ, 'עשרה מאמרות שבהם נברא העולם בצירוף אל"ף בי"ת'. בשביל מה הוא הכניס כאן, את העניין של א"ב? בסדר, העולם נברא בצירוף א"ב, אבל כעת בריאת העולם זה לא הנושא, הרי כאן אתה רוצה להסביר לי למה במזמור 'הללויה הללו אל בקדשו וגו' ישנם עשרה הילולים.

הוא מצייץ לשער היחוד והאמונה [פרק ב'] שכתב בזה"ל, ואתה מחיה את כולם [נחמיה ט', ו']... ואתה [אל"ף תי"ו ה"א] – הן בחינת האותיות מא' ועד ת', והה"א היא ה' מוצאות הפה, מקור האותיות. וזאת החיות האלדית ה"מחיה את כולם", את כל פרטי הבריאה. ובפרק י"א שם הוא מוסיף ביאור והסברת הדברים.

יכול להיות, דאין הכי נמי, גם במזמור הללו אל בקדשו וגו', רמוז כל עניין אותיות הא"ב, אבל כיון שמדברים פה על התורה, אז השמיטו את אותיות טי"ת וסמ"ך, כי ישנו כאן רמז, שח"ו האדם לא יסטה. ישנה כאן סכנה. אדם העוסק בתורה, יש למימינים בה', ויש למשמאילים בה'. לכן האותיות האלה, טי"ת וסמ"ך, שהן שורש המלה סטייה, כפי שהפסוק זלא תתורו' תרגומו זלא תסטון', וכן בעוד מקומות רבים בתרגום, וכן בלשון חז"ל, כגון 'אין אדם חוטא אא"כ נכנסה בו רוח שטות', ולכן נאמר [במדבר ה', י"ב] **אִישׁ אִישׁ פִּי תִשָּׁטֶה**, לכן השמיטו כאן את האותיות האלה, לרמוז על הסכנה שבדבר.

אני רק אומר זאת בגדר השערה, אולי הוא התכוין לכך. אבל אין הכרח שהוא התכוין לכך, אלא שבדרך אגב סתם הכניס את זה. בכל אופן, כך יותר נוח לי בכדי להבין.

מדוע בפיוט לך ה' הצדקה וכו' נזכרו שבע פעמים המלה "שמך" בסמיכות.

באשמורות אנחנו אומרים, לך י"י הצדקה ולנו בושתי הפנים וכו'. המתבונן יראה שישנו משהו אשר קצת צריך לעמוד עליו. ישנן מלים כפולות. הנשמה לך והגוף פעלך י"י עשה למען שמך. אתאנו על שמך י"י עשה למען שמך. בעבור שמך כי אל מלך חנון ורחום שמך. שמך נקרא עלינו י"י אלהינו שמך נקרא בקרבנו אל תניחנו וכו'.

המלה 'שמך', חוזרת מדאי הרבה פעמים. רצו להגיד משהו על השמות, כי בסה"כ כתובה שבע פעמים המלה 'שמך', א"כ בודאי שזה לא לחנם.

כידוע, ישנן שבעה שמות קדושים שאינם נמחקים.

הרמב"ם בהלכות יסודי התורה [פרק ששי הלכה ב'] מנה אותן, וז"ל, ושבעה שמות הם. השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, והוא השם המפורש. הרמב"ם כותב את אותיות שם השם, אבל נהוג להוסיף את האות וא"ו, יו"ד וה"א ווא"ו וה"א, כי אנחנו חוששים לדעת כמה מרבוותא והאר"י ז"ל שהדבר הזה ג"כ אסור. לא רק לקרותו בניקודו. בגלל שהאר"י אמר שזה ג"כ נחשב בכלל הגיית אותיות השם, למרות שנראה מהמפרשים הפשטנים שאין בכך איסור. ישנו גם חילוק, מה זה איסור הגיית השם, כי רש"י אומר במסכת ע"ז ודף י"ז ע"ב וכן בסנהדרין ודף ק"א ע"ב שזהו עם הפירוש שלו. וז"ל, שדורשו במ"ב אותיות, ועושה בו מה שהוא חפץ ע"כ. הארכתי על כך בס"ד בקונטרס זה שמי לעולם, המצורף לס' נזר הקדש, מדף ק"ה. בכל אופן, לחומרא – מחמת חומר האיסור, שאחז"ל כי אין לו חלק לעוה"ב – נתקבל להחמיר ולא לקרוא זאת כך, רק בתוספת והפסקה, אז אנחנו מוסיפים וא"ו, כפי שכתוב בספר משנת חסידים.

שאלה מהקהל: אם איני טועה, אצלינו אומרים יו"ד וה"א וא"ו (בלי תוספת וא"ו) וה"א.

תשובת מרן שליט"א: כנראה לא שמת לב, כי נבלעה כאן וא"ו בוא"ו. תדייק שוב. בכל אופן במקור העניין שהוא במשנת חסידים מסכת תלמוד תורה [פרק ד' אות ב'] מפורש כמו שאמרתי, וכבר הביאותיו בקונט' זה שמי לעולם דף קי"ב, וכן בשלחן ערוך המקוצר סי' ו'.

ממשיך הרמב"ם וכותב, או הנכתב, אל"ף דא"ל נו"ן יו"ד, את זה מותר להגיד כך, זהו שם אדנות. אדני. אין בו איסור הגייה.

ואל, ואלוה, ואלהים, ואלהי, ושדי, וצבאות. כל המוחק אפילו אות אחת משבעה אלו, לוקה. כך מובא גם בשלחן ערוך, יו"ד סימן רע"ז סעיף ט'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הבאנו בשיעור [מוצש"ק שופטים התש"פ] את פירוש הרמב"ם על המשנה במסכת אבות [פרק א' משנה י"א] אבטליון אומר, חכמים הזהרו בדבריכם, שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום המים הרעים וכו'. מה זה, 'המים הרעים'? אומר הרמב"ם, 'כינוי למינות'.

כלומר, דבר שהוא היפך דעת תורה, זה מינות. הם נקראים בשם 'מינים', יש אומרים שלכופר הראשון קראו בשם 'מין', לכן התייחסו לכך, אבל לא שיש לזה איזה פירוש בעניין השם הזה. ויש אומרים לפי שהם מינים ממינים שונים. בכל אופן, הביטוי 'מים רעים', הוא מובן. כי התורה זה מים מתוקים, לכן מה שהפוך נקרא מים הרעים. מים סרוחים, מלוחים, שאינם ראויים לשתיה, מים שמזיקים.

הר"י אברבנאל כותב שם כך, וכבר הורגל בדבריהם זכרונם לברכה, לקרא 'המינות' – מים הרעים, נמשך למה שנמשלו דברי התורה למים. והוא שאמרו בספרי [פרשת והיה עקב] 'שתה מים מבורך' – מבורך, כדברי רבי שמיון בן מנסיא, שהיה אומר 'שתה מים מבורך' – ממים של בורך, ולא תשתה מים עכורים להימשך אחר דברי מינות.

כך גם בפירוש רבי יוסף אבן שושן, מים הרעים, כינוי למינות ההיפך מבאר מים חיים.

בספר מלכים שני פרק ב' מובא, כי כאשר אלישע הנביא היה בעיר יריחו, ויאמרו אנשי העיר אל אלישע, הנה נא מושב העיר טוב, כְּאִשֶׁר אֲדַנִּי רָאָה, וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשֻׁכָּלֶת. העיר הזאת, מבחינת הישוב שלה, היא מוצלחת וטובה מאד, אבל המים הם לא טובים. משמע שזה נהיה דבר חדש, הדבר לא היה בעבר, כי אחרת כיצד הם גרים שם וגרו מלפני כן? אלא, נשתנה משהו.

וַיֹּאמֶר קָחוּ לִי צִלְחִית חֲדָשָׁה וְשִׂימוּ שָׁם מֶלַח, וַיִּקְחוּ אֵלָיו. וַיֵּצֵא אֶל מוֹצֵא הַמַּיִם, וַיִּשְׁלַךְ שָׁם מֶלַח וַיֹּאמֶר, כֹּה אָמַר יְיָ רַפְּאֵתִי לַמַּיִם הָאֵלֶּה,

א"כ, ישנן שבעה שמות. לכן הכפילו את תיבת שמך ז' פעמים. כנלע"ד בס"ד.

במחזור אהלי יעקב [ר"ה דף ה' ע"ב] כתוב לגבי התפילה הזאת 'לך י"י הצדקה וכו' כך, קיבוץ פסוקים ופסקי דרחמי. אלו הם פסוקים מהמקרא, וגם פסקי דרחמי, דהיינו קטעי תפילות וכו'. וכתוב עליהם בכתבי האריז"ל סודות נוראים בפרטיהם. ולכן לא יקל בקריאתם חלילה, כי שקולים הם במאזני החכמה. ועיין ס' חסידים סי' רנ"ו. ונראה שהוא תיקון קדמון. ואתה יודע רזי עולם, נזכר בגמ' יומא סו"פ יוה"כ. והוא גם במחזא"ש ובמחז"ת – דהיינו ר"ת במחזור אשכנזים ובמחזור התימנים – ובסדר רב עמרם גאון ח"ב בשינויים קלים.

זה לא רק אצל הספרדים, שהוא היה מהם, אלא הדבר מקובל בכל עם ישראל, ואם זה משהו משותף בכל הקהילות, זה מראה שזהו דבר מימי קדם, ולכן הוא התקבל אצל כולם.

תיקון קדמון שכתב האהלי יעקב, כלו' לא מאנשי כנה"ג, אבל בדורות שאחריהם ולא ידוע לנו בדיוק מי. יתכן חכמי המשנה, או התלמוד, או הגאונים. א"כ בודאי היה להם כוונות חשובות וגדולות ביסודו, ובכללם לגבי תיבת "שמך" ועוד יותר ממה שפירשנו לעיל בס"ד.

אם כן, כפי שאמרנו [בתחילת השיעור] יש לנו את המספר עשר, וכעת יש לנו את המספר שבע. כמובן שיש לזה סיבות ונימוקים, והמספרים הללו אינם חוזרים בתורה לחנם. בעזרת ה', בהמשך נראה מה לומדים מכך, ומה יוצא מן העניין הזה לגבי הנושא של 'עין תחת עין', עליו דיברנו בשיעורים האחרונים.

פירוש "מים הרעים", וביאור דברי המלבי"ם במלכים ב' על אלישע הנביא שעשה נס בתוך נס עם המלח וכו'.

לא יהיה משם עוד מות ומשפלת. ויפרו המים עד היום הזה, כדבר אלישע אשר דבר.

אלישע עשה, נס בתוך נס. זהו כפי שמצינו בפסוק [שמות ט"ו, כ"ה] ויורהו יי' עין, וישלך אל המים וימתקו המים, חז"ל אומרים שזה היה עין הרדופני, דהיינו מין עין מר. דוקא הדבר המר תיקן את המר, לא דבר מתוק שעפ"י דרך הטבע אולי יש לו איזו השפעה, אלא בדיוק ההיפך, בכדי להראות את גודל הנס.

המלבי"ם שם מפרש בהתחלה באופן הפשוט, ולאחר מכן הוא אומר על-דרך הרמז. בדרך כלל, המלבי"ם לא נכנס לפרש עפ"י רמזים, זאת לא היתה המטרה שלו, אלא הוא מפרש את הדברים בפשיטות. אבל כנראה בנ"ד, הוא הרגיש שהרמז הוא חלק מן הפשט. מה הכוונה 'המים הרעים'?

וע"ד הרמז, המים רעים, רמזים ללימודים זרים, שהיה שם ממינות ודעות זרות, כמ"ש [אבות פ"א משנה י"א] פן תגלו למקום מים הרעים וישתנו התלמידים וימותו, שהוא מיתת הנפש. ומצד זה, בא גם חולי המים, ומיתת הגוף על ידה, מדה במדה. ואלישע השליך מלח, שמרמז על דבר השכלי הקיים, שהוא למודי התורה, אשר ברית מלח שם לה, וישלך אל מוצא הלימודים האלה, שתהיה יסודתם בהררי קדש, על התורה ואמונה, ונרפאו המים.

כבר הרד"ק עומד על כך, כי לפני כן מקרוב המים נהיו רעים, מרעת יושבי בה. הרד"ק לא נכנס לרמז הזה, אלא שזהו עונש, כיון שהם היו אנשים שכנראה לא התנהגו כפי שצריך, וע"י אלישע הנביא נעשה להם נס.

אבל המלבי"ם אומר, ששורש הדבר הוא, כי לא שהיו להם דעות זרות ואלישע הסביר להם את שרשי האמונה וחזרו בתשובה, זה לא רק זה. אמנם מכך זה התחיל, הדברים הרוחניים השפיעו על הדברים הגשמיים. דהיינו, כיון שהיה להם אמונות רעות, התקלקלו בעניינים

של אמונה, ממילא זה השפיע על המים הגשמיים. זהו דבר נפלא, כי הרוע פעל במציאות. ואלישע תיקן את הדברים הרוחניים, דהיינו יישר להם את השכל, חיזק אותם באמונה וביראת ה', והם חזרו בתשובה, וממילא בכדי לתקן את המים הוא עשה את הפעולה הזאת. כך נראה לענ"ד כוונת המלבי"ם, כי ישנו כאן שילוב של שני הדברים.

לכאורה מאיפה פתאום נהיה ביריחו 'מים רעים' – דעות זרות?

צריכים להגיד כי כנראה השורש התחיל מחיאל בית האלי, זהו אותו רשע שבנה וייסד את העיר יריחו, למרות שידעו שישנה קללה של יהושע, אבל הם היו רשעים ולא האמינו, הוא רואה שמתים לו בניו, בן ועוד בן, כתוב שהיו לו שבעים בנים, עד הבן האחרון הוא מתעקש וממשיך לבנות, הדבר מראה על רשעות איזומה ונוראה. וגם אחאב, הרי ידעו מזה, אבל לא האמינו. אה – הוא טען – משה רבינו אמר זעצר את השמים ולא יהיה מטר, והנה זה לא מתקיים. אם דברי הרב לא התקיימו, דברי יהושע יתקיימו? כמבואר באריכות בירושלמי סנהדרין פרק חלק. הם היו רשעים ב'שיטה', עם קושיות ודעות. אז כנראה, אם חיאל בנה, הוא הכניס לאנשים שם דעות זרות, וממילא לאחר שכל העניין כבר הסתדר, לפני כן כבר בזמן אליהו הנביא הוא אמר שלא יהיה טל ומטר. אתה אומר שלא התקיים זעצר את השמים, הנה אני אראה לך שלא יהיה מטר. ויש סיבות למה זה לא התקיים לפני כן, כמבואר במלבי"ם שם, לא ניכנס לכך כעת.

במעם לועז על מלכים שם הביא כך, ובדרך דרוש פירשו, שבמים הרעים נרמזו להם הדעות הנפסדות שדבקו בם, ואלישע ריפא אותם ע"י המלח, רמז לתורה שהיא ברית מלח קיימת לעד. זהו פירושו של המלבי"ם, אבל הוא קיצר אותו מדאי, כביכול יש פה רק עניין רוחני, ולא עניין גשמי.

ללמודים זרים שהיה שם ממינות ודעות זרות וכו'.

הוא הוא פירוש המלבי"ם שהבאנו.

ולפי הדברים האלו, אפשר לבאר מה דאיתא בבכורות [דף ח' ע"ב], ששאלו סבי דבי אתונא לר"י, מילחא כי סריא, במאי מלחי לה וכו', א"ל ומלחא מי סריא. ונראה לומר דהם שאלו, הינכם חושבים כי התורה שלכם, היא המלח המשמר אתכם שלא תבאו לידי קלקול. אבל מה תעשו בעת שהמלח שלכם בא לידי סרחון וקלקול. כי התורה הישנה שלכם, באה לידי קלקול בדורות החדשים, כי היא ישנה יותר מדאי, ואיננה מתאמת לפי הדורות החדשים. ועל זה השיב לו, ומלחא מי סריא? היינו שמה שהוא אמת, הוא דבר המתקיים לעד, ותורתנו היא כמלח שאיננה מתקלקלת לעולם.

הרי היה ויכות, חכמי יון שאלו את ר' יהושע בן חנניה שאלות רבות, יש שם הרבה עניינים, הגמרא אומרת את הסיפור, אבל יש בזה דברים חובקים זרועות עולם, אשר המפרשים עומדים עליהם, מה היו הויכוחים ועל מה בדיוק דנים, מה הם שואלים ומה הוא עונה. בנ"ד הם שאלו את ר' יהושע בן לוי שאלה, מה קורה כשהמלח מסריח, ואיך נשמר אותו? והוא ענה להם, בסילתא דכודנ'תא, דהיינו בשליא של פרדה. אמרו לו, וכי לפרדה יש שליא? הרי הפרדה אינה יולדת, היא עקרה ואין לה המשך. פרדה זה סוס וחמור ביחד, זה דור אחד וזהו. ענה להם, וכי המלח מסריח? עניתני לכם, כפי שאתם שאלתם אותי. זה מה שמובא בגמרא.

מסביר את הכוונה בספר מוסר הנביאים, שחכמי יון שואלים אותו, אתם היהודים אומרים שהתורה שלכם שומרת עליכם, אבל מה תעשו כשמלח שלכם יסריח ח"ו? איזה תורה ישנה יש לכם, עתיקה משנת בתמ"ח, כעת ישנם דורות חדשים, השתנו הדורות וכעת ישנם עולמות אחרים, היא ישנה יותר מדאי וזה לא מתאים לדורות החדשים.

ועוד שהמלח היה סימן לקיטרוג שלמעלה, וביקש רחמים שידונם הקב"ה גם במדת הרחמים, כיון שאינם יכולים לעמוד במדת הדין בלבד.

הוא מציין מקורו שם, לספר נדיר של ר"י די אקוסטה. יכול להיות ששם אכן כתוב כפי שהוא אומר, שהיה נזק רוחני ואלישע תיקן אותו, אבל המלבי"ם – אמנם הוא השתמש גם בזה, אבל כפי שאמרנו, יש פה צירוף של שני הדברים, הרוחני השפיע על הגשמי. המלבי"ם הלך בכך, ששני הדברים ביחד היו קיימים ושנעשו. כי קשה לפרש שהמדובר רק על דברים שלא נראים בעינים, לפי פשטות הפסוקים, אומר להם תשימו מלח, לא נראה שהפסוקים מדברים רק ברמזים. אכן הר"י די אקוסטה כך מפרש, אבל למלבי"ם היה נראה יותר לשלב את שני הדברים.

הערה מהקהל: הכלי יקר בפרשת בשלח מפרש כמו שהרב אמר, שהענין הרוחני השפיע על הגשמי, את מה שכתוב שם [שמות ט"ו, כ"ג] וַיִּבְאוּ מִרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ וְגו'.

תשובת מרן שליט"א: עיינתי שם, על פסוק וַיִּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְגו', ומובן שהלך בדרך אחרת. לא קשור למה שאמרנו בס"ד.

ולגבי הפירוש שהוא מביא, שהם לא יכולים לעמוד במדת הדין, לכאורה יש לכך רמז בפסוק, כי כתוב בסוף, וַיִּרְפוּ הַיָּמִים עַד הַיּוֹם הַזֶּה. מה הפירוש וַיִּרְפוּ? לכאורה היה צריך להיות כתוב וַיִּרְפְּאוּ? הרי חסרה כאן האות אל"ף? הרד"ק כותב על זה, נעלמה האל"ף והיה כבעלי הה"א. אבל לפי דבריו, הדבר מתיישב. וַיִּרְפוּ זה רומז על מדת הדין הרפה, ישנו כאן רמז, שלא שלטה בהם מדת הדין אלא מדת הרחמים, כי היתה כאן הרפיה.

בספר מוסר הנביאים [דף 358] כתב כך, ובענין ריפוי המים על ידי המלח, אמרו בפירוש "מקראי קודש" שיש בזה רמז, כי המים רומזים

על כך הוא ענה להם, וכי המלח מסריח? מה שזה אמת, זה מתקיים לעולם, תורתנו היא מלח שלא מתקלקל לעולם. המלח הוא דבר שחי וקיים לעולם, אין דבר כזה שהוא מתקלקל.

השלמה בעניין עין תחת עין – ממון, לאפוקי מן החושבים שחז"ל שינו את הפירוש בתורה בגלל שהדבר אינו מתאים לדורות שלנו.

אני מדבר בשיעורים האחרונים לגבי העניין של 'עין תחת עין', שישנם אנשים אשר בדור שלנו, חושבני שהם קצת מצומצמים בהבנה ובידיעות שלהם, כי הם חושבים שחז"ל שינו את הפירוש בתורה. לצערינו המקור לכך בא מרשעים גמורים, אבל יש אנשים שהם שומרי תורה שג"כ נתפסו בדעות האלה, שכביכול חז"ל שינו את הפירוש, בגלל שזה לא התאים שיהיה בדורות שלנו 'עין תחת עין' – ממש. כי עכשיו יש יותר מודרניות, יותר נאורים, כביכול זה לא מתאים, הדבר היה פעם, בעבר היה אפשר לעשות כך, אבל לא היום. צריכים להתאים את התורה, אל הדור.

אבל התשובה היא, שאין דבר כזה. התורה היא מתאימה לכל הדורות. יותר נכון, היא לא מתאימה לשום דור. התורה אף פעם לא התאימה לשום דור. התורה תמיד באה לתקן ולשנות את בני האדם, הקב"ה לא נתן תורה מה שמתאים לבני האדם, אלא ההיפך, דברים שאנשים צריכים לעלות ולהתעלות, ולהתאים את עצמם למה שהתורה אומרת, והתורה דורשת מהם דברים שנצרכים להם. ובעז"ה בהמשך הדברים הללו יתבררו בצורה יותר מושלמת, נביא בס"ד מקורות והוכחות לכך, כי אינני יכול להגיד את הכל על רגל אחת, צריך להבין ולצרף. אינני יודע האם אספיק בשיעור הזה, אז אולי עוד נוסף בשיעור הבא.

בסוף החוברת מצורף פסקדין שיצא מקרוב ביזמת בית-דין שערי שלום בעיר בית שמש ת"ו, בראשות ידידנו הנעלה הרה"ג פינחס

שפירא שליט"א, הלוחם מלחמת הי"ת ברמה להעמיד דתי-קדשנו על תילה. תחזקנה ידיו, וירבו כמותו בישראל, אכ"ר.

המשך ביאור דברי הרמב"ם בעניין זה.

הסברנו בס"ד לגבי מה שהרמב"ם כתב, כי ביאורו לגבי 'עין תחת עין' היא סיבת הפסוקים, שזה כפישוטו.

אמרנו שכאשר התורה ניתנה במרה, חלק ממצוות התורה, כמו שאומרים חז"ל לגבי הפסוק [שמות ט"ז, כ"ה] שָׁם שָׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט. כוונת הרמב"ם שבמרה זה ניתן כפישוטו, ואח"כ בהר סיני כשהדבר נשנה שוב הפעם, זה נאמר לו עם הפירוש. זהו הפירוש של התורה שבעל פה.

כידוע, יש לכך מקורות בדברי חז"ל, וגם מהרי"ץ זיע"א כותב זאת בעין חיים [דף כ"ה ע"ב], 'שם שם לו חק ומשפט', בהתחלה הוא מפרש על-דרך הפשט, מלשון [משלי ל', ח'] הטריפני לחם חוקי. שָׁם להם במחיתם וצרכיהם, מנהגים שיתנהגו בהם עד בואם אל ארץ נושבת, ובענין עשר תקנות שתיקן [עין סנהדרין דף נ"ז ע"ב]. וחכמינו ז"ל [מכילתא דר"י בשלח פ"א] דרשו, חק, אלו העריות, שנאמר [ויקרא י"ח, ל'] לבלתי עשות מחקות התועבות. זמשפט, דיני קנסות וחבלות.

אם כן ההלכות הללו הם 'משפטים', וחלק מהם זה 'חבלות', דהיינו אם האדם חבל בחבירו, שהוא צריך לשלם לו חמשה דברים. וזה כבר ניתן שם במרה.

לגבי מה שהרמב"ם כותב בהל' חובל ומזיק [פ"א הל"ה], ומנין שזה שנאמר באיברים 'עין תחת עין' תשלומין הוא. שנאמר בו 'חבורה תחת חבורה', ובפירוש נאמר זכי יכה איש את רעהו באבן או באגרוף וגו' רק שבתו יתן ורפא ירפא. הרי כתוב, 'עין תחת עין', ו'חבורה תחת חבורה', אם אתה רוצה להבין ש'חבורה תחת

ל"ה, ל"א] לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות, לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חוזרין.

לגבי רוצח התורה אומרת בפרשת מסעי, לא לקחת כופר. אבל מכך תבין כי זה רק ברוצח, שזהו דבר חמור. אבל לגבי ראשי אברים, אם האדם חבל בחבירו, על כך בן אפשר לקחת כופר, ניתן לקחת תשלומין. אלו שתי הדרשות הראשונות שהגמ' מביאה, ללמד ש'עין תחת עין' זה לא ממש.

לאחר מכן, הגמרא מביאה על הנושא הזה שקלא וטריא באריכות.

כתוב שם כך, תניא, ר' דוסתאי בן יהודה אומר, 'עין תחת עין' – ממון. אתה אומר ממון, או אינו אלא עין ממש? אמרת, הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה, היאך אני קורא ביה עין תחת עין? זה לא אחד מול השני. העין של חובל היא גדולה, ושל נחבל היא קטנה, (לפי המנחת שלמה הכוונה שהראייה שלו חלשה, כי השני רואה טוב יותר ממנו וכו'), א"כ זה לא 'תחת עין', זה יותר. וכי תימא כל כי האי שקיל מיניה ממונא, התורה אמרה [ויקרא כ"ד, כ"ב] 'משפט אחד יהיה לכם', משפט השווה לכולכם. והגמ' דוחה זאת, אמרי, מאי קושיא? דלמא נהורא שקיל מיניה, נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה. דאי לא תימא הכי, קטן שהרג את הגדול וגדול שהרג את הקטן, היכי קטלינן ליה? התורה אמרה [ויקרא כ"ד, כ"ב] משפט אחד יהיה לכם, משפט השווה לכולכם. אלא, נשמה שקיל מיניה, נשמה אמר רחמנא נישקול מיניה. ה"נ נהורא שקיל מיניה, נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה.

לא צריך לבדוק את גודל העין, בשביל שיהיה 'עין תחת עין'. לא זאת הנקודה, אלא תסתכל, מטרת העין ותועלתה היא האור שרואים, א"כ אם הוא פגע בו באור, אז לוקחים ממנו את

חבורה' הכוונה היא שאם האדם עשה לחבירו חבורה אז צריך לעשות גם לו חבורה, א"כ כיצד תסביר לי את הפסוק השני, זכי יכה איש את רעהו באבן או באגרוף – זה חבורה, 'רק שבתו יתן ורפא ירפא', הוא צריך לשלם לו את השבת ואת הריפוי?

הא למדת, ש'תחת' שנאמר בחבורה, תשלומין. והוא הדין ל'תחת' האמור בעין ובשאר אברים. אם אתה מבין מן הפסוק השני שזה תשלומין, מכך תלמד גם לגבי עין תחת עין.

זה נקרא 'פירוש'. זאת תורה שבעל פה. כי לכאורה, לא חייב להשוות זאת, אפשר להבין כי דוקא חבורה תחת חבורה זה תשלומין, אבל אולי לא עין תחת עין, שמא תגיד לי שגם זה כפישוטו. א"כ, זה פירוש. 'הוא הדין', זהו פירוש, וזאת התושבע"פ.

זהו לענ"ד עומק דברי הרמב"ם, כאשר מתאימים ומצרפים אותם, האחד עם השני.

עשרת הדרשות שהובאו בגמרא ב"ק (דף פג: פד). בעניין עין תחת עין – ממון.

במשנה במסכת בבא קמא [ריש פרק החובל] מובא כך, החובל בחבירו, חייב עליו משום חמשה דברים, בנזק בצער בריפוי בשבת ובושת.

אומרת על כך הגמרא, אמאי? [שמות כ"א, כ"ד] 'עין תחת עין' אמר רחמנא, אימא עין ממש. לא סלקא דעתך. דתניא, יכול סימא את עינו מסמא את עינו, קטע את ידו מקטע את ידו, שיבר את רגלו משבר את רגלו, ת"ל [ויקרא כ"ד, כ"א] מכה אדם ומכה בהמה. מה מכה בהמה לתשלומין, אף מכה אדם לתשלומין. ואם נפְּשַׁף לומר – דהיינו אם יהיה לך איזו טענה על הדבר הזה, כפי שפירש"י שם, 'ואם יש לך להשיב ולהקשות כלום על טעם זה, צא וְלִמַּד מִמְּדַרְשׁ אַחֵר' – הרי הוא אומר [במדבר

האור. והראיה לכך, שלגבי רוצת, אם אדם גדול הרג אדם קטן, למה הורגים אותו? הרי הוא הרג קטן, והוא בעצמו אדם גדול? אם תהרוג את הגדול, כביכול הענשת יותר ממה שהוא עשה? אלא התשובה היא, כיון שהוא לקח ממנו נשמה, לוקחים ממנו את הנשמה. והוא הדין בנדון דידן. זאת דחיית הגמרא שם.

זאת בגמרא הראיה השלישית.

אני אומר את המספר, כיון שיחד נמצא שהם עשר. ואני חושב, שזה לא לחנם. יש פה בדיוק עשר ראיות. שוב הפעם, זה מכוון, כפי שאמרנו מקודם שכאשר יש את המספר עשר, זה מכוון, יש פה איזה דבר יסודי. באים להגיד, שזהו דבר יסודי ועיקרי בתורה שבעל פה, לחזק את אמיתות תושבע"פ, שזהו אחד מיסודות האמונה. לכן הביאו בגמרא עשר ראיות. הדבר מכוון כך מן השמים, שיצא בדיוק מספר עשר.

הראיה הרביעית, זוהי דעת רבי שמעון בר יוחאי, כדלקמן.

אני יודע שהציבור פה כעת לא בעומק הסוגיא, לכן לא אגיד דברים שצריכים עמל בכדי להבינם, אלא בצורה שטחית, ומי שיהיה בעומק העניין יבין את דברינו לאשורם ולעמקם. רק אומר את הנקודה העיקרית, ואתם תשמעו ותבינו את המהלך, מבלי להלאות אתכם. כי צריך ללמוד את הסוגיא בצורה יסודית בכדי להבין הדק היטב. רק יראשי פרקים, שגם מי שאינו נמצא בסוגיא, יבין את הכיוון והרעיונות. אני מניח שכולם, רובם ככולם למדו בעבר את הגמ' הזאת, ואני כעת רק מזכיר להם. אבל לגבי הנקודות העיקריות, הדברים שאני רוצה להוציא ולחדש מכך, זאת כל אחד יוכל להבין, גם אם הוא לא נמצא בעניין.

הראיה הרביעית, תניא אידך, רבי שמעון בן יוחי אומר, עין תחת עין – ממון. אתה אומר

ממון, או אינו אלא עין ממש? הרי שהיה סומא, וסימא. קיטע, וקיטע. חיגר, וחיגר. היאך אני מקיים בזה 'עין תחת עין', והתורה אמרה 'משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם'?

רשב"י מביא ראיה אחרת, צריך 'עין תחת עין', אם הוא בעצמו – זה שסימא – הוא סומא, וכעת הוא עיור מישהו אחר, א"כ מה נעניש אותו? כאשר הוא בעצמו עיור, אין מה לעשות.

אומרת על כך הגמ', לא, זאת אינה הוכחה. אמרי, ומאי קושיא? דלמא היכא דאפשר, אפשר. היכא דלא אפשר, לא אפשר, ופטרין ליה.

דאי לא תימא הכי, טרפה שהרג את השלם, מאי עבדינן ליה? אלא היכא דאפשר – אפשר, היכא דלא אפשר – לא אפשר ופטרין ליה. אם אי אפשר, אז אי אפשר, והוא יהיה פטור. והראיה לכך מדין טריפה שהרג את השלם, מתי שאי אפשר, אי אפשר. זאת הראיה הרביעית.

הראיה החמישית, דבי רבי ישמעאל תנא, אמר קרא ויקרא כ"ד, כ"ז ינתן בו', ואין נתינה אלא ממון. אלא מעתה ויקרא כ"ד, כ"ז 'כאשר יתן מוס באדם' הכי נמי דממון הוא. על כך הגמ' אינה מקשה, היא לא דוחה זאת.

הראיה הששית, דבי רבי חייה תנא, אמר קרא [דברים י"ט, כ"א] יד ביד, דבר הניתן מיד ליד. ומאי ניהו? ממון. גם זה לא נדחה.

הראיה השביעית, אביי אמר, אתיא מדרתני דבי חזקיה. דתנא דבי חזקיה [שמות כ"א, כ"ד] עין תחת עין נפש תחת נפש, ולא נפש ועין תחת עין. כתוב שני דברים, 'עין תחת עין', וגם 'נפש תחת נפש'. אם הפשט היה עין תחת עין – ממש, יוצא שאתה לא מקיים 'עין תחת עין' – נפש תחת נפש, שהרי אם אדם סימא את חבירו וכעת אנחנו נרצה לסמאות אותו, יכול להיות

שערי יצחק – השיעור השבועי

דהיינו זאת אינה ראייה, כיון שיש הבדל בין האנשים. לא כולם סובלים אותו הדבר. ישנם אנשים חזקים המסוגלים לסבול בקלות, כגון אדם גיבור שאינו מצטער כלל, אבל השני הוא סובל מסכן, וזה מצער אותו מאד. א"כ זה לא יהיה אותו הדבר, אתה כביכול מוסיף לו תשלום אחר. לכן, תתן את ההפרש.

למאי נפקא מינה? למיתב ליה היאך דביני ביני. אם האדם הזה הוא מפונק, אז כל צער קטן הוא לא מסוגל, והוא קל לו לסבול. א"כ מה שהוספת צער לשני, את זה תצטרך לשלם.

הראיה התשיעית, רב פפא משמיה דרבא אמר, אמר קרא [שמות כ"א, י"ט] זרפא ירפא, ליתן רפואה במקום נזק. צריך חוץ מהנזק, לשלם גם את הרפואה. ואי סלקא דעתך ממש – כי היכי דהאיי בעי אסייא, האיי נמי בעי אסייא. הרי שניהם צריכים רפואה.

והגמ' דוחה זאת, מעין הדחייה הקודמת, מאי קושיא? דלמא איכא דסליק בשריה הייא, ואיכא דלא סליק בשריה הייא. למאי נפקא מינה? למיתב ליה היאך דביני ביני.

דהיינו, ישנם אנשים המתרפאים מהר, וישנם אנשים שההתרפאות לוקחת אצלם הרבה זמן. ישנו הפרש בין זה לבין השני, הרפואה של הנחבל עולה נניח עשרת אלפים שקל, והרפואה של החובל היא בקלות, אצלו זה חמשת אלפים שקל, אז הוא צריך לשלם חוץ מזה עוד חמשת אלפים שקל, כי הטיפול שלו ממושך. זאת דחיית הגמ' על רב פפא.

הראיה העשירית, רב אשי אמר, אתיא 'תחת' 'תחת' משור, כתיב הכא [שמות כ"א, כ"ד] עין תחת עין, וכתיב התם [שמות כ"א, ל"ז] שלם ישלם שור תחת השור. מה להלן ממון, אף כאן ממון. הגמ' דנה היכן בדיוק הגזירה שוה הזאת, ובסוף הגמ' מביאה את הפסוק [דברים כ"ב, כ"ט] תחת אשר ענה. כפי ששם משלמים ממון, כך גם בנ"ד זה ממון.

שעל ידי זה הוא ימות מפאת הסימוי. ואי סלקא דעתך ממש, זימנין דמשכחת לה עין ונפש תחת עין, דבהדי דעויר ליה – נפקא ליה נשמתיה. בפגיעה בעין, הרי קשה לדעת את גודל הפגיעה, ויכול להיות שזה יגרום לו למות. א"כ לא מתקיים הפסוק.

והגמ' דוחה זאת, ומאי קושיא? דלמא מימד אמדינן ליה. אי מצי מקבל, עבדינן. ואי לא מצי מקבל, לא עבדינן. ואי אמדינן דמצי מקבל ועבדינן ביה ונפק רוחיה, אי מיית לימות. מי לא תנן גבי מלקות, אמדוהו ומת תחת ידו, פטור.

אולי אנחנו צריכים לאמוד את האדם הזה לפני כן, האם הוא אדם חלש או חולה וזה יכול להזיק לו. לעשות אומדנא, מומחה שיבדוק האם הוא יכול לעמוד בזה או שלא. והיה וטעינו, לא נורא. אבל מסתמא לא נטעה. והראיה לכך, כאשר האדם חייב מלקות, הוא יכול עייז למות ח"ו, לכן אומדים אותו תחילה האם הוא יכול לסבול. ואם קרה, לא נורא. קיימנו את ההלכה. א"כ הגמ' דוחה את ראית אביי.

הראיה השמינית, רב זביד משמיה דרבא אמר, אמר קרא [שמות כ"א, כ"ה] 'פצע תחת פצע', ליתן צער במקום נזק. ואי סלקא דעתך ממש, כי היכי דהאיי הוי ליה צערא, להאיי נמי אית ליה צערא. 'פצע תחת פצע' היינו, שחוץ מהנזק צריך לשלם גם את הצער, כיון שהאדם סובל. אבל אם היה 'עין תחת עין' – ממש, אז אין מה לשלם את הצער, כי לשניהם יש צער, גם לחובל וגם לנחבל. כפי שלזה יש צער, גם לזה יש צער, שהרי אתה מחזיר לו ומסמא לו את העין, א"כ גם הוא סובל את הצער, ממילא אין מה להוסיף עוד שישלם גם את הצער. לכן מוכרח להיות שזה יהיה ממון, ואז אפשר לחייב ממון של הנזק וממון של הצער.

דוחה זאת הגמרא ואומרת, ומאי קושיא? דלמא איכא איניש דמפנק, אית ליה צערא טפי. ואיכא איניש דלא מפנק, לית ליה צערא.

כפי שאמרנו, ישנם כאן בגמרא בדיוק עשרה דברים. אם כי מי שיראה במדרש הגדול, יש שם דבר נוסף. אמנם לא מחייב שזה יתאים, אבל במדרש הגדול [פרשת משפטים, דף תע"ט] הביא את הגמרא הזאת, מן ההתחלה, עין תחת עין, משלם נזק דמי עינו. תניא, יכול סימא את עינו נסמה את עינו, קטע את ידו נקטע את ידו, שיבר את רגלו נשבר את רגלו, ת"ל מכה אדם ומכה בהמה, מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומים וכו'. אבל אחרי ככלות הכל, הוא מוסיף עוד ראייה אחת, ולפי דברינו הרי יצא שזה אחת עשרה. א"כ לכאורה זה פוגע בחשבון.

הוא מביא ומקורו מכילתא דרשב"י, בן עזאי אומר, הרי הוא אומר 'חבורה תחת חבורה', ולהלן הוא אומר 'הכה איש את רעהו באבן או באגרף'. הא חבורה - חבורה, מה חבורה האמורה להלן 'שבתו יתן ורפא ירפא', אף כאן 'שבתו יתן ורפא ירפא'. 'חבורה' בכלל היתה, ויצאת ללמד, ולא ללמד על עצמה, אלא ללמד על הכלל. מה חבורה שנאמר בה 'תחת', הרי היא תשלומין, אף כאן שנאמר בו 'תחת', הרי הוא תשלומין. או יכול אף נפש תחת נפש? ת"ל ולא תקחו כופר לנפש רוצח. לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר לאיבריין.

זה מה שראינו מקודם ברמב"ם, המקור של הרמב"ם הוא מהמכילתא. אין לנו את גוף המכילתא דרשב"י, הספר הזה לא נשמר כל כך, אבל מדרש הגדול מעתיק אותו כמעט בסדר. בכל אופן, זה המקור של הרמב"ם, דעת בן עזאי. ואת הראייה, כמו שחבורה זה תשלומין, כפי שנאמר 'שבתו יתן ורפא ירפא', אז גם 'תחת' זה תשלומין. אז בעצם יש כאן לכאורה אחת עשרה ראיות. טוב.

אבל חושבני בס"ד כי גם לפי המדרה"ג זה עשר, כי פשוט את הברייתא הראשונה הוא מחשיב אחת. אנחנו החשבנו זאת שנים, כיון שהם שני פסוקים, 'מכה אדם', ו'לא תקחו

כופר'. אבל בגמ' רואים, בשקלא וטריא, שזאת בעצם ברייתא אחת, כי כתוב 'אם נפשך לומר וכו'', דהיינו שאותו התנא בעצמו הביא את שני הפסוקים. איך שמבואר בגמרא, האחד משלים את מה שחסר בשני. לכן מדרש הגדול החשיב זאת אחד, על אף שאפשר להחשיב זאת שנים.

שאלה מהקהל: כיצד רשב"י מביא את דברי בן עזאי?

תשובת מרן שליט"א: זה לא מחייב, שכל מה שכתוב במכילתא דרשב"י הם רק דברי רבי שמעון בר יוחאי בלבד, שנשאל איך הביא את בן עזאי? הספר מכילתא דרשב"י יצא מבית מדרשו של רשב"י, ויכולים אולי להיות אפילו דברים שנכנסו אח"כ בדורות אחרים. זהו כפי שבפרקי דרבי אליעזר מובאים גם דברי רבא, הכיצד? אז אחד התחיל לקשקש ולומר, לא, שמע מינה כי זה לא חיבר רבי אליעזר בן הורקנוס, אלא זהו איזה רבי אליעזר שהיה באיזה דור באיטליה... רק לפני כמה מאות שנים. ישנם ספרים, שהספר היסודי הוא זה, ובמשך הדורות הוסיפו והשלימו בו דברים. ק"ו שמעון בן עזאי שהיה בדור שלפני רשב"י, כי הוא היה תלמיד-חבר של ר' עקיבא, שהיה רבו של רשב"י. וע"ע בסדר הדורות וח"ב דף קפ"ה ע"ג שבן עזאי עשה (ר"ל סידר) המכילתא מן ואלה שמות, עד סוף התורה.

מצד איזה סוג מוקצה אסור לטלטל אקדח ורובה בשבת, וביאור החזו"א לגבי עין תחת עין.

לפני שאמשיך, נעורר שאלה. אקדח או רובה, מחמת מה הוא מוקצה בשבת?
תשובה מהקהל: מחמת איסור.

תגובת מרן שליט"א: מחמת גופו, או שזה כלי שמלאכתו להיתר או לאיסור?

תשובה מהקהל: כלי שמלאכתו לאיסור.

תשובת מרן שליט"א: טוב. אבל ישנם כאלה האומרים, שזה כלי שמלאכתו להיתר. הם

שערי יצחק – השיעור השבועי

ונמצא לא בזמן מלחמה. אמנם הרובה מפחיד, אבל מסתבר יותר שזה כלי שמלאכתו לאיסור, זה 'כלי'. אפשר להשתמש בו לצורך גופו או מקומו, אם ישנו צורך אז יש צד. אבל להגיד שזה כלי שמלאכתו להיתר, שאפשר להעביר אותו אפי' לצורך שמירתו, דהיינו כדי שלא יגנב או יאבד, זה קצת מוגזם. נראה לי שהוא קצת מגזים, אבל צריך לראות במקור. נדמה לי שכך בדרך כלל המקובל, שזהו כלי שמלאכתו לאיסור. הוא לא מוקצה מחמת גופו, כי עיקר שימושו הוא להרתיע.

בכל אופן, הוא אומר שישנן חמש עשרה דרשות. והרי אמרנו מקודם שיש עשר דרשות? כנראה כוונתו במה שהוא אמר חמש עשרה, כי בדרך אגב הגמרא מכניסה שם פסוקים נוספים ודנה בהם, אז הוא לקח את כולם, גם את מה שנכנס בדרך אגב, מה שנכנס בשקלא וטריא. הראיות הן עשר, אבל פסוקים שנכנסו בדרך אגב, בסה"כ למדו מחמש עשרה פסוקים, ואולי אפילו יותר.

העולם אומר, שאם ישנה קושיא שיש עליה הרבה תירוצים, הדבר הוא סימן שזאת קושיא חזקה. אם בנ"ד יש בגמ' על כך עשר ראיות, סימן שזה עניין חשוב.

כעין זה מובא בירושלמי ברכות [פרק שני הל"ג] כי מילתא דלא מיחזרא, מייתנין מאתרין סגיאין. בנימוקי יוסף מביא זאת בסוגייתנו, לגבי פרט אחר, ומבאר זאת, ואכ"מ.

האמת היא, שאכן צריכים להבין, למה צריכים עשר ראיות? כי לכאורה משמע שלכל אחד לא היה נוח עם הראיה של השני, או שאפשר לדחות אותה, או שזה תלוי בשיטות.

למשל מי שיראה שם בתוספות דף פג: ד"ה מכה מכה למה לי, ואם תאמר דרבא דריש מיניה בפרק אלו נערות [כתובות דף לה]. בפירוש ריבתי תורה חייבי מלקיות כחייבי מיתות

טוענים, וכי מה עושים באקדח? הרי כמעט ולא יורים בו? זה מיועד רק להפחיד אנשים. להשליט סדר, וכדומה.

בספר מי זהב [פרשת תולדות דף קכ"ח] כותב בשם ספר שלחן שלמה [הלכות מוקצה סי' ש"ח סעיף ג' אות ט"ז] כך, רובה או אקדח חשיבי כלי שמלאכתו להיתר, כיון שרוב שימושם הוא להרתיע. עיקר שימוש החרב הוא בהיותה תלויה, מאיימת ומרתיעה.

שמים את החרב, להראות. בכדי להפחיד. מאיימים. כפי שכתוב לגבי פלטיאל, 'נעץ חרב בינו לבינה'.

מוסיף בספר מי זהב, יש כאן מקום להזכיר את דברי מרן החזון אי"ש, מדוע כתבה התורה (בעניין חובל בחבירו) "עין תחת עין שן תחת שן", ומחמת כן הוצרכה לחמש עשרה דרשות (!) בריש פרק החובל, כדי לאפוקי מן הפשט הפשוט שמסמאים את עינו של החובל, לשכנענו שהכוונה היא לתשלומי ממון. מדוע לא נכתב בתורה בפירוש "דמי עין תחת עין"? אתמהא.

ופירש החזון אי"ש, שעיקר רצון התורה אינו בתשלומי החבלה, אלא למנוע את החבלה מעיקרא. נכתב העונש בצורה העקרונית והמרשימה (מה שהיה ראוי להיות אילולא חסה התורה על החובל) כדי לשמש כהרתעה. והבן.

החזון איש שואל, למה כתוב בתורה, 'עין תחת עין, שן תחת שן וגו'?' הרי זה לא ממש 'עין תחת עין'? אלא, זהו בכדי להפחיד ולהרתיע את האנשים הפשוטים. כאשר הם קוראים 'עין תחת עין', הם נבהלים ואומרים רחמנא ליצלן. זה מה שהתורה רוצה יותר. למנוע מראש.

לגופו של עניין, לעניין הלכה למעשה, קצת נראה לי גוזמא. להחשיב זאת כלי שמלאכתו להיתר? אולי הוא מדבר על אדם ששומר

לתשלומין מג"ש דמכה מכה. וי"ל דרבא לטעמיה דדריש לקמן עין תחת עין ממון מקרא אחרנא. ובדף פ"ד ע"א ד"ה רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור. ושאר אמוראי סברי דאותה ג"ש לענין מיטב וכו'.

זאת אומרת, לכל אחד יש חשבון, למה הוא לא דורש כמו השני. אבל בין הכל יש בסוגיא זו עשר ראיות, וכל תנא או אמורא נראית לו הראיה שלו יותר, אבל הדבר היסודי שלומדים מכך הוא כמו שהרמב"ם אומר, 'להראות את חכמת הכתוב'. כי בעצם, זאת היא הנקודה. הרי בגמרא, כל אחד אומר דרשה אחרת, וחלק מן הדברים הרי נדחו, הגמ' אומרת 'מאי קושיא' כי אפשר לפרש אחרת. אז זאת אינה הוכחה, כי בעצם לא זאת היא הנקודה. הנקודה היא, כי 'עין תחת עין' – ממון זה לא בגלל ההוכחות מהדרשות, אלא זאת קבלה במסורת ממש רבינו, וכעת אני רק מראה לך בפסוקים היכן זה נרמז. את זאת, אפשר להגיד מפה, ואפשר להגיד משם, להראות את העומק של התורה, לראות איפה זה אפשר להילמד.

בהמשך בעז"ה נראה, כי נראה לי שבכל פעם שהגמרא כאן דוחה, אומרת 'מאי קושיא', בעצם זאת אינה דחייה גמורה. הגמ' כביכול דוחה, אבל אם אכן זאת היתה דחייה גמורה, הגמ' היתה צריכה לומר שזה 'תיובתא', או להגיד 'אלא כך וכך'. אלא, אמרנו צד, ישנה קושיא.

ישנה אימרה ידועה, שאומרים בשם הגר"ח מבריסק, כי מקושיא לא מתים. בסדר, ישנה שאלה, אבל אפשר ליישב אותה.

השלמה בביאור דברי הגמ' בב"ק 'לא סלקא דעתך' שזה בא לאפוקי מן הצדוקים, ותשובות מרן לחמש הערות בעניין זה.

דיברנו לגבי מה שהגמרא אומרת 'לא סלקא דעתך', דקשה לכאורה שהרי ראינו כי אדרבה כן ישנו סלקא דעתך, כפי שכתוב בברייתא יכול סימא את עינו וכו', הרי רואים שם כי

הברייתא בעצמה אומרת אולי ישנו צד כזה, והסברנו כי לפי האמת אין צד כזה. זה לא ממש 'סלקא דעתך'. אלא זה רק לאפוקי מן הצדוקים.

כך אמרתי כבר מספר פעמים, בשיעורים האחרונים. שאלו אותי על כך, העירו ארבע הערות, ונוסיף על כך הערה חמישית.

ישנם כאלה ששמעו את השיעור וטענו, כי אולי הגמרא אומרת 'לא סלקא דעתך' כיון שמה יהיה אם זה שסימא הוא בעצמו סומא, א"כ לא יכול להיות דבר כזה. זהו השיקול של הגמרא.

אבל מי שמכיר את חשבון הסוגיא, יראה שזה לא יכול להיות. כי טענה זו מובאת בגמרא רק בהמשך. דהיינו, מלכתחילה זה לא היה כלל הנדון. בהתחלת הסוגיא זאת איננה הנקודה, אי אפשר להגיד שהגמ' אומרת 'לא סלקא דעתך' מחמת שאם זה שסימא הוא בעצמו סומא לכן לא יכול להיות דבר כזה. או טענה דומה. זאת אומר רשב"י בהמשך הסוגיא, אבל התנא הראשון, לא בא מכוח הנקודה הזאת.

דבר שני, ת"ח אחד טען לי, כי כך סגנון הגמרא בהרבה מקומות. אמרתי לו, שאינני זוכר דבר כזה, ושיראה לי למה הוא מתכוין. יש אולי במנחות דף צ"א ע"ב, אפשר שזה מסייע למה שהוא אומר, אבל בדרך כלל כפי שראיתי זה לא כך.

דבר שלישי, יש מי שטען, אולי ישנו חילוק בין שוגג לבין מזיד. כי אולי הפסוק מדבר שסימא את עינו במזיד אבל לא בשוגג. אולי אם זה בשוגג אז אכן יהיה רק חיוב ממון, ורק במזיד זה יהיה ממש. טוב.

אבל נראה כי אם כן העיקר חסר מן הספר, הגמרא לא מזכירה שוגג או מזיד. ובכלל, אין שוגג, קיי"ל ש'אדם מועד לעולם'.

דבר רביעי, מישוהו נוסף טען לי, אולי הגמ' מתכוונת 'לא סלקא דעתך' ואח"כ כן סלקא דעתך, כיון שעל פי הסוד ישנו עניין של

שערי יצחק – השיעור השבועי

בהמשך הוא מעתיק את הגמ' שלנו, אבל מוסיף קצת מלים פה ושם. ואקשינן, ולילף ממכה דליכא תשלומין. ודחינן, מכה אדם קטלא הוא, ואין דנין נזיקין ממיתה. א"כ דחו את זה. אח"כ הוא אומר, הא דתני אמר רבי דוסתאי בן יהודה עין תחת עין ממון וכו', דחינן לה וכו'. הא דתניא רבי שמעון בן יוחאי אומר, הרי שהיה סומא וסימא קיטע וקטע וכו', דחינן לה וכו'.

דהיינו, הוא כותב בכמה מקומות, 'דחינן לה'. אביי אמר עין תחת עין, דחו לה. אביי יליף לה מתנא דבי חזקיה, עין תחת עין ולא עין ונפש תחת העין. ודחו ליה הכי, אי אמדוה דיכול לקבל לעוורי עיניה ולא לימות, ובהדי דעוורין ליה מית, לא חיישינן לה. דחינו את ראית אביי, כי יכול להיות ע"י אומד וכו', זאת לא הוכחה, לא חוששים לזה. דהתנן גבי מלקות, אמדוהו ומת תחת ידו, פטור. הוא העלה את לשון הגמרא 'מאי קושיא', בלשון דחייה.

זאת נקודה חשובה, כיון שלא כ"כ פשוט להגיד שזאת דחייה, כמו שאמרנו.

תירוץ דברי בעל הטורים לגבי הקשר שבין שלושת הפעמים שנאמר בתנ"ך 'עין בעין'.

תראו דבר מעניין, שכותב בעל הטורים.

שאלנו בשיעור [מוצש"ק שופטים התש"פ], לגבי מה שכתוב בתורה 'עין תחת עין' – פעמיים, ובפעם השלישית כתוב 'עין בעין'. דיברנו על כך.

אבל המלים 'עין בעין', כתובות בתנ"ך שלוש פעמים, במובן אחר. הרי ישנה 'מוסרה', 'תרין במוסרה', 'תלת במוסרה', 'ארבע במוסרה', והדרשנים מבארים את זה. דהיינו, אם ישנו פסוק עם אותה מלה, אפילו שאלו שני עניינים שונים, כיון שכתובה אותה המלה, ישנו משהו שמחבר ומקשר ביניהם. הדבר ידוע אצל הרבה דרשנים, ובראשם בעל הטורים.

בעל הטורים הוא פרשן ע"ד הדרוש, הרמזים והגימטריאות, אבל הוא גם מגדולי הפוסקים,

גלגולים, כפי שדיברנו בעבר, שהוא יחזור בגלגול, ולכן יש סלקא דעתך. דהיינו, כיון שבמציאות הוא יחזור בגלגול אחר ויוציא לו את העין, אז א"כ אולי נעשה לו זאת כבר עכשיו.

ברם אלו דברי נביאות, להכניס זאת בגמרא. כי זה לא הפשט, והעיקר חסר מן הספר.

הדבר החמישי, ואולי זאת קושיא יותר חזקה, כי במדרש הגדול אולי אינו גורס זאת. למרות שהוא מעתיק את הגמרא, את המלים הללו הוא לא כותב, וא"כ אולי הוא לא גורס אותם.

במדרש הגדול כתוב כך, עין תחת עין, משלם נזק דמי עינו. תניא, יכול סימא את עינו יסמא את עינו וכו'. מאחר שהוא לא כתב את המלים הללו שבגמ', אולי הוא לא גרס אותם.

אבל ראשית, אין הוכחה מכך, כי הוא לא יכל להביא זאת, מפני שהוא לא התחיל להביא את המשנה ואת הגמרא, אלא הוא התחיל ישר מהברייתות. הוא השמיט בלאו הכי את המשנה, שעל כך הגמ' דנה 'אמאי וכו'. אם כן זאת אינה ראיה.

חוץ מזה, הוא בעצמו בהמשך, לגבי הדברים האחרים, הוא כותב בסגנון של 'לא סלקא דעתך'. כגון, דאי סלקא דעתך ממש וכו'.

בכל אופן, ברור שהגירסא היא מקורית, זאת אינה הוספה, כי מצאתי שרבינו חננאל מעתיק זאת במפורש. הרי כידוע, רבינו חננאל, דבריו דברי קבלה.

דבריו מובאים באוצר הגאונים [בבא קמא דף 84] העתיק את הגמ' כפי שכתוב לפנינו, החובל בחבירו חייב בחמשה דברים וכו', ואקשינן, ואמאי, והא עין תחת עין כתיב, אימא ממש. לא סלקא דעתך. דתניא וכו', הוא מעתיק את הגמ', כפי שכתוב לפנינו כמעט בדיוק. סימן שזאת גירסא מקורית, ולא שמישהו הוסיף את זה. יכול סימא את עינו נסמא עינו וכו', ת"ל מכה אדם ומכה בהמה וכו'.

א"כ הוא חייב לקחת בחשבון גם את הגמרא ואת ההלכה.

והנה בספרו בעל הטורים הוא כותב בפרשת שלח, לגבי הפסוק [במדבר י"ד, י"ד] וְאָמְרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת, שְׁמָעוּ כִּי אִתָּה יְיָ בְּקָרְבַּ הָעַם הַזֶּה, אֲשֶׁר עִין בְּעִין נִרְאָה אִתָּה יְיָ וְעִנְיָדָ עֵמֶד עֲלֵהֶם, וּבַעֲמֹד עָנַן אִתָּה הַלַּיְלָה לְפָנֵיהֶם יוֹמָם וּבַעֲמֹד אֵשׁ לַיְלָה, בּוֹזוּ הַלְשׁוֹן, עֵין בְּעִין, תִּלְתִּי בְּמוֹסְרָה. אֲשֶׁר עֵין בְּעִין נִרְאָה אִתָּה ה', כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן, וְאִידֶךָ עֵין בְּעֵין שֵׁן בְּשֵׁן. בְּעוֹלָם הַזֶּה אֵי אִפְשָׁר לְרִאֲוֹת בְּשִׁכְנָה, כְּדַכְתִּיב 'כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי, וְזֶה הוּא שְׁכִתּוֹב כֹּאן 'אֲשֶׁר עֵין בְּעֵין נִרְאָה, וְסַמִּיךְ לִיה זְהֵמְתָה'. אֲבָל לְעֵתִיד לְבָא, יִרְאוּ, וְעֵתִידִין לֹאמַר, זֶה ה' קוֹיְנוּ לוֹ.

כתוב במסכת תענית [דף ל"א ע"א], כִּי לְעֵתִיד לְבָא, עֵתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מַחֹל לְצַדִּיקִים, וְהוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם בְּגַן עֵדֶן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵרֵאשִׁיט בְּאֲצַבְעוֹ, שְׁנֵאמַר [ישעיהו כ"ה, ט'] וְאָמַר בְּיָוֶם הַהוּא, הִנֵּה אֶלְהִינּוּ זֶה קוֹיְנוּ לוֹ וְיִוֹשִׁיעֵנוּ, זֶה יְיָ קוֹיְנוּ לוֹ נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ. לְעֵתִיד לְבָא וְלֹא יִמּוּתוּ.

והוא מוסיף עוד דבר, וכן רמז, למה שדרשו עין בעין ממון, כדכתיב הכא עין בעין, וסמך ליה והמתה. תשמעו איזה רעיון, הוא אומר שישנו כאן עוד רמז. הרי חז"ל אומרים כי 'עין בעין' זה ממון, הדבר רמוז במה שכתוב 'עין בעין' – והמתה'. פירוש, אם יהיה עין בעין ממש, אזי יש לחוש שמא ימות, ע"כ פירושו ממון. כלומר, אם תעשה 'עין בעין' – ממש, אז 'זהמתה' – הוא ימות. אם מוציאים לו את העין, הרי אם אותו אדם חלש הדבר ימית אותו. כך אומר הטור. זהו כפי שכתוב בגמרא, 'בהדי דעויר ליה, מפיק ליה נשמתיה'.

נו, כעת צריך לצעוק שאלה, הרי הגמרא דחתה זאת? נכון שכתוב כך, אמת שאביי אמר כך, אבל הגמרא אומרת, לא. היא דוחה זאת, כי אולי אפשר שנאמוד אותו, אם לא יזיק לו.

זאת קושיית האדר"ת, בהערותיו על הטור [עטרות אדר"ר, דף קצ"ו]. הוא כותב כך, ומה שכתב ד'עין תחת עין – ממון' שמא ימות, אתייא כדאביי דאמר הכי בב"ק פ"ד א', מדכ' עין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין, ואי סלקא דעתך ממש, זמנין משכחת לה עין ונפש תחת עין, דבהדי דעויר ליה נפקא נשמתיה.

ומיהו הגמ' דחי לי שם, דדלמא אמדינן ליה. אי מצי מקבל, עבדינן. ואי לא מצי מקבל, לא עבדינן כו'. א"כ מה הטור מביא ראיה?

בדרך אגב, הוא מכניס עוד דבר שדיברנו עליו. ובא"ע – כנראה זה ראשי תיבות ז'ברוך אל עליון' – עלה כרגע במחשבה לפני, הערה קצת בדרשא דתנא דבי חזקיה, עין ולא נפש ועין תחת עין, דמנ"ל הא? מאיפה הוא יודע? מי אמר רק עין תחת עין? וקשה בכאן נמי, מידי בלבד כתיב, כדפריך בפסחים דף ל"ז א'.

אלא הוא מתרין, כי ישנו כאן יתור, ואפ"ל מיתורא דרש ליה, דשתי פעמים כתוב עין תחת עין, ועין בעין, ועי' תוס' זבחים דף כ' א' ד"ה אלא, דביתורא לא שייך להקשות כי האיי גוונא. ומיהו יל"ח – זהו ראשי תיבות 'יש לחלק' – גם זולת זה, ואכ"מ לבאר בארוכה בכל כיו"ב. וברצות ד' דרכינו, נשיח במק"א.

הוא קצת נוגע במה שדיברנו בעבר, כי אמרתי שלא מצאתי בשום ספר שיעמוד על כך, למה כתוב בתורה פעמיים 'עין תחת עין', בפרשת משפטים ובפרשת אמור, ופעם אחת 'עין בעין' בפרשת ראה. אז אחר כך ראיתי שהוא קצת נוגע בכך, שישנו כאן יתור. ואולי בשביל זה, אמר רק תנא דבי חזקיה. אבל אינני יודע האם הוא התכוין לשאלה למה כתוב עניין 'עין תחת עין' שלוש פעמים, אלא רק על מה שכתוב 'עין בעין' ו'עין תחת עין'. אנחנו שאלנו, גם לגבי עין תחת עין, למה כתוב שתי פעמים, כי בסה"כ זה שלוש פעמים. לא נראה שהוא נגע בדיוק בשאלה שאלנו, אלא רק קרוב לכך.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מכך, כי זהו יותר 'מעניינא דיומא', וגם אמרתי בשיעור הקודם כי בשיעור הבא אשלים את העניין.

מפאת קוצר הזמן, אגיד כעת רק את המסקנא בקצרה.

בעניין זה, ישנן בפועל שתי שאלות. ראשית, האם אפשר לשים מסיכה בפה של שופר ולתקוע כך. שאלה שניה, האם אפשר לשים מסיכה מלמעלה, בכדי שלא ינתז משם רוק. אם אדם לוקח שופר מהשני, הוא חושש שמא הוא יידבק. השנה זאת בעיא להשתמש בשופר שמישהו אחר השתמש ונגע בו, אמנם אפשר לחטא ולנקות את השופר. מסתמא זה יעזור, אבל אינני יודע עד כמה בפנים יתנקה ע"י החיטוי.

בכל אופן, הדבר אינו פשוט, כיון שאם ישימו מסיכה בפה של שופר זאת חציצה, והרבה ראשונים אומרים שחציצה פוסלת בשופר. למרות שלגבי שופר, העיקר היא השמיעה. השופר אינו חפצא של מצוה, כמו לולב. לא התקיעה עצמה היא המצוה. משא"כ הלולב שהמצוה להגביהו, ואח"כ מצוה כהלכתה לנענעו.

[כל-שכן שלפ"ד מהרי"ל טעם הפיסול של ציפהו זהב, הוא מטעם העגל, שאין קטיגור נעשה סניגור, הוב"ד בכף החיים סי' תקפ"ו ס"ק קט"ו. ולפי דבריו נמצא דוקא זהב ולא שאר מיני מתכות, דלא כשולחן גבוה שסתם בכף החיים כמוהו בתר הכי בס"ק קכ"ג].

אבל כפי שמובא בדין שופר שציפהו זהב, הרבה ראשונים מפרשים שזה מצד חציצה, כי הזהב מפסיק בין פיו לשופר. [ויש הסוברים שאפילו לחלוחית מים שהדיחו בהם את השופר חוצצת. אך לא מסתברא. ועי' שו"ת שבט הקהתי ח"ג סימן ס"ה דף ע"ד אות ד']. לכן, אם שמים משהו שיפסיק בין הפה לשופר, מחשש להידבק ח"ו, ספק גדול אם יצא ידי חובה.

הזמן קצר והמלאכה מרובה, אז נעצור כאן. רומזים לי שזמן השיעור עומד להסתיים.

בכל אופן, מה שרציתי לומר בעניין זה, בכדי ליישב את קושיית האדר"ת, כי נכון שהגמרא דחתה זאת, אבל הטור הבין שזאת איננה דחייה גמורה. דהיינו, שהגמרא רק אמרה צד כזה. ויש לי ראייה משמונה ראשונים, שהם מביאים את הראיות הכתובות בגמרא, ולא מתייחסים למה שהגמ' דוחה.

זאת חוץ ממה שבמדרש הגדול לא כתב את שתי הדחיות האחרונות. למרות שהביא את הדחיות שבגמרא, את השתים האחרונות הוא לא מביא כלל. את הדחיה על רב פפא, ועל רב זביד, הוא לא כותב. המוציא לאור שם כותב, לפנינו נתקצר. הוא הבין, שבעל מדרה"ג רק קיצר ולא הביא את דחיית הגמרא. אבל זה לא מתקבל על הדעת, כי מה נפשך, אם הוא מקצר אז שלא יביא שום קושיא. את הדחיות הראשונות רבינו דוד עדני מביא, וכי פתאום כשהגיע לשתים האחרונות הוא התעייף ולא העתיק אותם? בפתע פתאום הוא החליט לקצר? או שיביא את כולם, או שלא יביא אף אחד, אם רצונו להביא רק את העיקר.

לכן נראה לי יותר, שהוא לא גרס זאת. וישנה ראייה לכך, כי הרמב"ן [בפרשת משפטים] מביא את דחיית הגמרא, והוא דוחה את דחיית הגמרא. היכן שמענו דברים כאלה? שמישהו מהראשונים חולק על הגמרא? אלא כנראה שהוא לא גרס זאת, כמו בעל מדרש הגדול. או שהוא הבין, כפי שאמרנו מקודם, שהגמ' לא התכוונה ממש לדחות. אבל אם הוא לא גרס זאת בכלל, זה עוד יותר טוב, כי כך הוא לא חולק על הגמרא. ובעזרת ה' עוד נרחיב בזה.

האם מותר לשים מסיכה על הפה בעת תקיעת שופר, וכן האם מותר לשים מסיכה על השופר עצמו היכן שהקול יוצא. מסקנת מרן שליט"א.

אבל ברצוני להמשיך כעת לדבר בעניין התקיעה בשופר, לגבי הרוק אשר עלול להינתז

שאלה נוספת, אם ישימו מסיכה בחלק העליון שלשופר, בכדי שלא ינתז רוק לסובבים. לפי מה שבדקתי, זה משנה את הקול שלו, וא"כ זה גם פסול.

בקיצור, אין עיצה ואין תבונה, אלא רק שהאנשים יתרחקו, ולא לתקוע אחד אחרי השני, וק"ו לא לתת לילדים. ואם אין ברירה, בשעת הדוחק, אזי לצמצם ולתקוע רק את התשע תקיעות שחייבים, כי זה יכול להיות מסוכן רח"ל.

שאלה מהקהל: אולי עדיף שהשנה ישתמשו רק בשופר המפותל, שהוא פחות בעייתי מבחינת הרוק? כי מרן שליט"א אמר [בשיעור מוצש"ק נצבים התשע"ב] שאת התקיעות חובה יתקעו בשל איל ואת התקיעות רשות יתקעו בשל יעל. [וז"ל מרן שליט"א בשיעורו אז: לכן אני חושב, למרות שבעצם מצד אחד בזמנינו יש שופרות של איל גדולים, ואין ספק שזה יותר מצוה מן המובחר. אבל מצד שני, כדי לא לבטל את מסורת התקיעה בשופר הגדול והמסולסל של דישון, א"כ שיתקעו בו לא בתקיעות של חובה, אלא בתקיעות שאינם חובה. למשל, אם עשו שלושים דמיושב בשל איל, א"כ במוסף כבר יכולים לתקוע בשופר הגדול. או שאת התרועה הגדולה שבסיום שמו"ע יעשו איתו, או אלו העושים עוד שלשים קולות אחרי התפילה. רק בכדי לא לשכח את מסורת אבותינו, של התקיעה בשופר הגדול. העורך.]

תשובת מרן שליט"א: אולי יכול להיות. אבל אני מדבר על אדם חולה שצריכים לתקוע לו, ואין רק שופר של איל, שיעשו לו לכל הפחות תשעה תקיעות, אם ישנו חשש. בפרט אלו שתוקעים מאה תקיעות, ותקעו בשופר כמה אנשים, מסתמא הצטבר בפנים השופר הרבה רוק.

שאלה חוזרת מהקהל: אבל בשופר הארוך והמפותל, הרוק לא יגיע?

תשובת מרן שליט"א: אכן, אבל רק התימנים יכולים, כי הם נוהגים לסמוך על השופר הזה. אבל לגבי השלושים תקיעות דמיושב, לדידן נמי עדיף להיות בשופר של איל, בכדי לצאת מכל החששות.

קל וחומר בתקיעות של חודש אלול, שלא חייב שיהיה שופר כשר. מעיקר הדין, אפשר לתקוע גם בשופר פסול ממש את התקיעות של חודש אלול, אבל ישנם כאלה האומרים, כגון שו"ת שבט הקהתי [ח"א סי' קפ"ה] הכותב – הוא מביא לכך ראייה מהב"ח – שגם לגבי התקיעות של חודש אלול – שאצל האשכנזים זה אחרי תפילת שחרית, ואצלנו התימנים זה אחרי האשמורות – התקיעות צריכות להיות כדין. כך דעתו, ולא נהירא, ורבים כבר דנו בזה ואכמ"ל. אבל בכל אופן, אנחנו מבחינתנו שופר של דישון הוא כשר, רק בתורת חומרא אנחנו משתמשים גם בשל איל.

בדאורייתא, בודאי שצריכים להחמיר. אבל כאשר ישנו צורך, אין הכי נמי, זאת גם עיצה. כל-שכן בשעת הדוחק. והשנה שחל יום טוב א' של ר"ה בשבת, שאין תוקעים כלל, יוט"ב קל טפי שהתקיעות מדרבנן. אבל לגבי הפה, זה לא יפתור את כל הבעי"א, כי בשופר הארוך יש רק את התועלת שהרוק לא ינתז ממנו החוצה לציבור הנמצא סביב, או יתפזר ע"י המזגנים והמאוררים.

[ידידנו הרה"ג אח"כ שליט"א הוסיף כאן בזה"ל, אפשר לעשות אוהל מניילון ליד התיבה, וראש השופר יהיה בתוכו. דמסתברא דלא דמי לבור ומערה, ובפרט אם יהיה האוהל נקוב למעלה. ועוד, יכול התוקע לעמוד ליד החלון, וראש השופר בחוץ, וכדתנן לעניין העובר אחורי בית הכנסת וכו' עכ"ל נר"ו.]

האמת היא, כי לא ברור לי במציאות שיוצא ועף רוק מהשופר. אולי זה מצוי בשופר של אשכנזים, שהוא ישר, אזי לכן יוצא ממנו רוק, וכל-שכן אם תקעו בו הרבה והוא התמלא רוק.

שערי יצחק – השיעור השבועי

בראש השופר, ישתנה עי"ז הקול, ופסול. הלכך צריך להתרחק משם. ויעמוד העם מרחוק. וכשאינן שם ציבור גדול, רק תוקע ליחיד או ליחידים, יפנה את פניו ואת השופר לצד השני.

והי"ת יזכנו בקרוב, לשמוע תקיעת השופר הגדול לחרותנו, אבי"ר.

מסתמא בתקיעות הראשונות, עדיין את הבעיא הזאת. צריך לבדוק זאת. ואשמח אם מישהו יברר את העניין במציאות הדק היטב ויודיענו.

זה רק באופן כללי, צריך יותר לבסס זאת, אבל בעזרת ה' כך היא המסקנא לפענ"ד, שאם ישימו מסיכה או בד וכד' בפה, הוי חציצה. גם

בס"ד, כ"ד באב ה'תש"פ, יום "שבנו לדיננו" האמור במגילת תענית פרק ה, "שהיו הצדוקין דנין בדיניהן ... וכשגברה יד בית חשמונאי, ביטלום והיו דנין בדיני ישראל, ואותו היום שנצחום עשאוהו יום טוב".

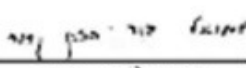
פסק דין

הובאו לפנינו דברי מינות נוראיים שנאמרו על ידי המרצה-חוקר אליהו מאיר פייבלזון ועל ידי המרצה-חוקר אוריה עינבל, לפיהם יתכן שחז"ל בימי בית ראשון פירשו חלקים ממצוות התורה כדרך הצדוקים והקראים רח"ל (עפ"ל), ורק בימי בית שני 'התחדשו' חז"ל לפרש את כל המצוות כפי המסורת הנהוגה עד ימינו (עפ"ל), ועשו זאת מאחר שרח"ל התורה ניתנה להתפרש בכל דור על-פי "התפתחות הרגש האנושי וההבנה השכלית העולמית" ו"האינטואיציה הטבעית" של אותו דור, עפ"ל.

וכמובן שכל הדברים הללו המה דברי כפירה וקראות גמורים. ועל כן בוודאי שכל הספרים והכתבים שנכתבו בדרך זו יש לשורפם כדין כל כתבי הקראים והצדוקים. וכמו כן ברור שגם כל שאר המלמדים והלומדים עם הנ"ל באותם בתי מדרשות שהקימו, יש להישמר מפניהם.

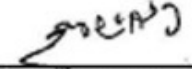
ועל זה באנו על החתום בחיל וברעדה, אוי לן שכך עלתה בימינו.

[חתימות הרבנים הגאונים סודרו לפי סדר הא"ב]

שמואל דוד גרוס
ראב"ד בד"צ אשדוד

גדליהו אקסלרוד
אב"ד חיפה בדימוס

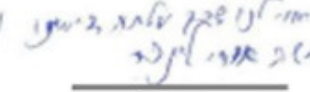

מרדכי אייכלר
מלפנים אב"ד עמנואל

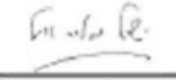

פנחס שפירא
ראב"ד שערי שלום

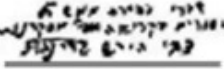

יצחק רצאבי
פוסק עדת תימן

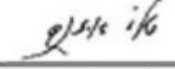
אָנא כָּנָה, עוֹרֵי נָא, הַתְּעוֹרְרֵי נָא, עִמְדֵי נָא, הַתְּנַצְּבֵי נָא, קוּמֵי נָא, סְלִי נָא, בְּעַד הַקָּפֶשׁ סָנֵי נָא:

בס"ד, ז' אלול ה'תש"פ, יום חנוכת חומות ירושלים השניות, "שפרצוהו מלכי יון וגדרוהו בית חשמונאי". הננו מצטרפים לכל האמור לעיל

משה אורי לינר
רב נווה יעקב

ישראל מאיר וייל
רב בבית שמש

צבי גרינהויז
מעורכי השונה הלכות

שלום איזנברגר
רב קרית צאנז